

'EEN ERESCHULD'

had toegebracht aan de Indische samenleving en dat die schade naar vermogen moest worden hersteld. Zo dacht de radicaal mr. C. Th. van Deventer er over, die in Indië van jong rechterlijk ambtenaar advocaat was geworden en er fortuin had gemaakt, maar ook bezielde was geraakt van een sterk medegevoel met de inheemsen en had leren inzien dat iets van belang te hunnen gunste moest worden ondernomen, 'omdat anders', zo schreef hij in '86 aan zijn ouders, 'op een goede dag de dam doorbreekt en de omwentelingszee ons allen verzwelgt.'¹ In '97 naar Nederland teruggekeerd, publiceerde hij daar twee jaar later, d.w.z. in een periode waarin in Nederland ongerustheid was ontstaan over de eerder door ons vermelde dreigende hongersnood in het gebied van Semarang, in het maandblad *De Gids* een artikel 'Een ereschuld' (Brooshoofd had die term al eerder gebruikt), waarin hij er op wees dat, zo de vroegere regeringen van 1830 af gemeend hadden het 'batig slot' te kunnen rechtvaardigen onder verwijzing naar Nederlands benarde financiële positie, dat argument in elk geval in 1866 was komen te vervallen aangezien toen door de regering verklaard was dat er geen crisis meer dreigde voor de overheidsfinanciën, zelfs al kwam het batig slot geheel te vervallen; bovendien was Indië op 1 januari 1867 financieel zelfstandig geworden. Van die datum af was evenwel, berekende van Deventer, nog ca. f 187 mln uit Indië in de schatkist terechtgekomen: een bedrag dat, meende hij, aan Indië moest worden teruggegeven.

Verder dan van Deventer ging, na enige tijd, de jonge socialistische partij, de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij, oftewel de SDAP. Toen zij, in 1894 opgericht (van Kol, uit Indië gerepatriëerd, was een van de twaalf oprichters), in '95 haar eerste en in '97 haar tweede strijdprogramma opstelde, had zij Indië nog in het geheel niet genoemd. Van Kol bleef dat als een lacune zien. Samen met Troelstra werd hij in laatstgenoemd jaar tot Kamerlid voor de SDAP gekozen; in het parlement sprak hij over 'het annexatie-fanatisme' dat tot de Atjeh-oorlog had geleid, en in 1901 schreef hij voor zijn partij een 'ontwerpprogramma voor de koloniale politiek', waarin hij dan wel enerzijds aan de hand van cijfers betoogde dat werkloosheid en armoede in Nederland zouden toenemen als de band met Indië werd doorgesneden, maar anderzijds noemde hij het 'plicht',

'de inlander door wijze en onbaatzuchtige voogdij op [te] voeden tot zelfbestuur . . . En eenmaal man geworden, zal de inlander . . . op eigen benen kunnen staan, de volwassene zal geen steun meer nodig hebben, de rijp geworden vrucht zal

¹ Brief, 30 april 1886, in R. Nieuwenhuys: *Oost-Indische Spiegel*, p. 319.